

Tienisté stránky učenia Martina Luthera

Obsah

- 1 Úvodné myšlienky o osobnosti Martina Luthera
- 2 Martin Luther popieral slobodnú vôľu
- 3 Martin Luther učil, že zo spôsobu života sa nedá spoznať, či je niekto skutočne kresťanom
- 4 Martin Luther odmietal niektoré časti Biblie
- 5 Martin Luther nabádal kniežatá k brutálnostiam proti sedliakom
- 6 Martin Luther mal neľudský postoj voči židom
- 7 Záver

⚓ 1 Úvodné myšlienky o osobnosti Martina Luthera

Martin Luther je nepochybne jednou z najvýznamnejších osobností cirkevných dejín. Jeho učenie bolo po stáročia určujúce pre teológiu a prax protestantských cirkví. Tiež nezvratne ovplyvnil novodobé katolíctvo. Svojím prekladom Starého a Nového zákona prispel k rozšíreniu poznania Písma. Ohľadom jeho biblických výkladov sa však názory líšia. Voči tým, ktorí ho obviňovali a kritizovali, sa často odvolával na svoje svedomie vedené Bohom. Chcel, aby jeho slová a skutky posudzovali spravodlivým súdom — na základe Biblie.

V súlade s jeho požiadavkou sa v článku chceme zaoberať učením a konkrétnymi výpoveďami Martina Luthera vo svetle Biblie a hľadať odpoveď na otázku, nakoľko môže byť považovaný za kresťanskú autoritu.

„Alebo vypestujte dobrý strom, i jeho ovocie bude dobré; alebo vypestujte planý strom, i jeho ovocie bude plané; lebo strom poznať po ovocí. Vreteničie plemeno, ako môžete hovoriť dobré, keď sami ste zlí? Lebo z plnosti srdca hovoria ústa. Dobrý človek vynáša dobré z dobrého pokladu a zlý vynáša zlé zo zlého pokladu. Ale hovorím vám, že z každého prázdneho slova, ktoré ľudia vyslovia, budú vydávať počet v súdny deň. Lebo pre svoje slová budeš ospravedlnený a pre svoje slová budeš odsúdený.“

(Matúš 12:33-37)

⚓ 2 Martin Luther popieral slobodnú vôľu

Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a Boh bol to Slovo. Ním povstalo všetko a bez Neho nepovstalo nič, čo povstalo. V Ňom bol život a život bol svetlom ľudí. To svetlo svieti v tme, ale tma Ho nepohltila. Bolo vo svete a svet Ním povstal, ale svet Ho nepoznal. Do svojho vlastného prišiel, a Jeho vlastní Ho neprijali. Ale tým, čo Ho prijali, dal moc stať sa deťmi Božími, tým, čo veria v Jeho meno... A to Slovo stalo sa telom, prebývalo medzi nami, ...(bolo) plné milosti a pravdy.

(Ján 1:1-14, výber)

Vo svojej knihe *O zotročenej vôli* (Vom unfreien Willen) Martin Luther píše:

Ak mu teda priznáme predvídavosť a všemohúcnosť, je prirodzene nesporným dôsledkom, že sme sa nestvorili a nežijeme ani nič nerobíme sami od seba, ale prostredníctvom jeho všemohúcnosti. Keď teda predtým predzvedel, že budeme takí, a teraz nás takými činí, hýbe nami a riadi nás, je prosím možno vymýšľať si niečo takého, čo by v nás bolo slobodné a dialo by sa stále a stále inak, než ako to predzvedel alebo teraz koná? Božie predzvedenie a všemohúcnosť sú teda diametrálne odlišné od našej slobodnej vôle. Bud' sa Boh zmýli vo svojom predvídaní a poblúdi i v konaní (čo je nemožné), alebo my budeme konať a staneme sa predmetom konania v súlade s jeho predzvedením a činnosťou. Božou všemohúcnosťou však nenazývam tú moc, ktorá nerobí mnoho vecí, ktoré robiť môže, ale činnú silu, ktorá mocne koná všetko vo všetkých, pretože týmto spôsobom Písmo nazýva Boha všemohúcim. Táto Božia všemohúcnosť a predzvedenie úplne ruší, hovorím, učenie o slobodnej vôli.“[1]

Podľa Luthera sa uznanie Božej všemohúcnosti a viera v slobodnú vôľu človeka nedajú zosúladiť. Musíme si vybrať: buď uznáme Božiu všemohúcnosť a poprieme slobodnú vôľu človeka alebo priznáme človeku slobodnú vôľu a odoprieme Bohu jeho božskú vlastnosť. Čo by na tento Lutherov rozpor povedalo Písmo? Podľa Biblie Boh chce, aby každý človek bol spasený a prišiel k poznaniu pravdy (Ján 12:44-50, 1. list Timotejovi 2:1-7). Hoci Boh miluje každého, väčšina ho neprijíma (dobrovoľne, vlastným rozhodnutím), a tak spásu nikdy nedosiahne. Preto v Biblii nachádzame aj verše o večnom zatratení (Matúš 25:31-46 — obzvlášť verš 46, 2. list Tesalonickým 1:3-10, atď.).

Boh už dopredu vie, pre čo sa človek celkom slobodne rozhodne. Boh je vševediaci, pretože je nadčasový – existuje mimo čas. Avšak toto Božie vedomie o budúcnosti neurčuje udalosti, ktoré sa dejú v čase. Jeho predzvedenie si neprotirečí s ľudskou slobodou a túto slobodu neanuluje. Boh neurčuje všetko, čo sa vo svete deje, a predsa, v súlade s biblickým učením, je všemohúci. Môže dopustiť, aby veci mali svoj vlastný beh podľa ľudskej vôle, ktorú on sám stvoril.

Lutherove výpovede sú v priamom rozpore s milujúcim charakterom Boha, ktorý chce spásu pre všetkých ľudí. Učenie, že Boh skrze svoje predzvedenie a všemohúcnosť predurčuje ľudské rozhodnutia, je Lutherovým najväčším zlyhaním.

... aby každý veriaci mal v Ňom večný život. Lebo tak Boh miloval svet, že svojho jednorodného Syna dal, aby nezahynul, ale večný život mal každý, kto verí v Neho. Lebo neposlal Boh Syna na svet, aby odsúdil svet, ale aby ho spasil. Kto verí v Neho, nebude súdený. Kto neverí, už je odsúdený, pretože neuveril v meno jednorodného Syna Božieho. A v tom je súd, že svetlo prišlo na svet, ale ľudia väčšmi milovali tmu ako svetlo, lebo ich skutky boli zlé. Každý totiž, kto zle robí, nenávidí svetlo a nejde na svetlo, aby jeho skutky nevyšli najavo. Ale kto činí pravdu, ide na svetlo, aby jeho skutky boli zjavené, pretože sú v Bohu konané.

Kto prichádza zhora, je nad všetkými...a svedčí o tom, čo videl a počul, ale nikto neprijíma Jeho svedectvo. Kto prijal Jeho svedectvo, potvrdil, že Boh je pravdivý. Kto verí v Syna, má večný život, kto však neposlúcha Syna, neuvidí život, ale hnev Boží zostáva na ňom.

(Ján 3:15-21 + 31b-33 + 36)

Martin Luther ďalej v diele *O zotročenej vôli* píše:

Ľudská vôľa sa teda nachádza uprostred (pozn.: medzi Bohom a satanom) ako ťažný dobytok; ak na ňu nasadne Boh, chce a kráča tam, kam chce On, ako to popisuje Žalm (73:22n): „Voči Tebe bol som ako zvieratá. Ja však chcem byť stále s Tebou.“ Ak si na ňu sadne satan, chce a kráča, kam chce on,

a nerozhoduje o tom, ku ktorému z oboch jazdcov pobeží a ktorého vyhľadá; ale jazdci sami bojujú o to, kto vôľu opanuje a bude vlastníť. [2]

V tomto texte o Božej všemohúcnosti Luther sám sebe protirečí. Opisuje satana ako mocnú bytosť, ktorá je s Bohom na rovnakej úrovni. Boh s ním musí viesť zápas o človeka. Tento Lutherov dualizmus^[3] je veľmi vzdialený od biblického učenia. Ak je Boh všemocný, prečo musí o čokoľvek zápasiť? Keby sme použili Lutherovu logiku, potom ani satan nemôže „osedlať“ človeka v rozpore s Božou vôľou. Alebo by toto mala byť Božia vôľa? Okrem toho, Luther vytrhol citovaný verš z kontextu Žalmu 73, kde žalmista chcel v skutočnosti povedať, že jeho srdce bolo zatrpknuté a uzavreté voči Bohu, až kým sa k Nemu obrátil a našiel v ňom svoju istotu a bezpečie.

Martin Luther — *O zotročenej vôli:*

Ak sa teda tomu súсловиu (pozn.: slobodná vôľa) nechceme úplne vyhnúť, čo by bolo najbezpečnejšie a najbohobojnejšie, aspoň v dobrej viere vyučujme jeho používanie v tom zmysle, že človeku ponecháme slobodnú vôľu nie voči veciam, ktoré ho presahujú, ale len v tom, čo je mu podrobené; tak bude vedieť, že mu v oblasti jeho schopností a majetku prislúcha právo týchto vecí na základe slobodného rozhodnutia užívať, nakladať s nimi alebo sa ich zriecť, avšak s tým, že i to riadi slobodná vôľa jediného Boha smerom, akým on uzná za vhodné. Vo vzťahu k Bohu, v záležitostiach týkajúcich sa buď spásy, alebo zatratenia, človek samozrejme slobodnú vôľu nemá, ale je zajatcom, poddaným a otrokom buď vôle Božej, alebo vôle satanovej. [4]

Aj tu si Luther protirečí. Pripúšťa, že človeku je potrebné pripísať určitú slobodu — prinajmenšom vo všedných veciach. Jeho lipnutie na vlastnom učení mu však nedovoľuje uvažovať do dôsledku. Musel preto napísať, že aj sloboda vo všedných veciach je vedená Bohom „smerom, akým On uzná za vhodné“, a tým odmietnuť prirodzene správny záver, že človek predsa len má slobodnú vôľu.

Martin Luther — *O zotročenej vôli:*

Čo sa týka mňa samého vyznávam: I keby sa to nejako mohlo stať, nechcel by som, aby mi bola daná slobodná vôľa, alebo aby bolo niečo ponechané v mojich rukách, a tak tým mohol usilovať o spásu. [5]

Slobodná vôľa a ani túžba po vlastnom spasení neznamená, že môžeme spasiť sami seba alebo že spása je v našich rukách. Spasenie je Božím dielom, ku ktorému je potrebná aj naša strana. Boh nám nechce vziať našu vôľu, ale chce nám pomôcť, aby sme ju využili čo najlepšie, čo je možné práve vtedy, keď ju dobrovoľne podriadime jeho plánu (Lukáš 22:42 *Otče, ak chceš, odvráť odo mňa tento kalich; avšak nech sa stane nie moja vôľa, ale Tvoja.*). Biblia na mnohých miestach povzbudzuje veriacich k vytrvalému boju (Rimanom 6, Rimanom 12:1–2 atď.). Boh nás prijíma do svojho kráľovstva, ale iba za podmienky, že to aj sami chceme (napr. Lukáš 13:22–30).

A všetok ľud, ktorý Ho počúval, i colníci, pokrstení Jánovým krstom, uznali spravodlivosť Božiu. Ale farizeji a zákonníci, keďže sa mu nedali krstiť, zmarili úmysel, ktorý mal Boh s nimi.

(Lukáš 7:29n)

✚ 3 Martin Luther učil, že zo spôsobu života sa nedá spoznať, či je niekto skutočne kresťanom

Vo *Vianočnej postile* (Weihnachtspostille) Martin Luther píše:

Kresťanské bytie nespočíva vo vonkajšom spôsobe života. Ani nepremieňa človeka v jeho vonkajšom stave, ale len vo vnútornom. Dáva iné srdce, inú smelosť, vôľu a myseľ, ktorá však robí tie isté skutky, ktoré činí

i človek bez tejto mysle a vôle. Kresťan predsa vie, že záleží len na viere. Preto ide, stojí, je, pije, oblieka sa, pôsobí a žije ako každý iný človek v jeho stave, a tak sa jeho kresťanstvo nedá vypozerovať, ako aj hovorí Kristus v Luk. 17:20 „Kráľovstvo Božie neprichádza tak, aby ste to mohli vypozerovať ani sa nedá povedať: Hľa, je tu, alebo je tam! Veď kráľovstvo Božie je vo vás!“ [6]

V Domovej postile Luther píše:

Preto kresťana nemožno posúdiť podľa zovnútorého (pozn.: vonkajšieho) života, lebo ten je práve taký nečistý a k pádu náchylný, ako život nekresťanov. Preto sa musíme každodenne modliť: „Odpusť nám naše viny.“ Kresťan sa má práve považovať a posudzovať podľa viery; lebo podľa mäsa a krvi sme všetci hriešnici, musíme zomrieť, a všelijaké nešťastie na nás tu na zemi očakáva, a iste viac, než druhých nekresťanov. Lebo kresťania cítia hriech viac, než druhí ľudia. [7]

Lutherovo zmýšľanie o kresťanskej životnej praxi sa nedá zladať s Bibliou a prináša aj problémy spojené s ľudskou podstatou. Duša, vôľa a rozum človeka sa nedajú oddeliť od jeho skutkov. Sme vedomé bytosti a zamýšľame sa nad tým, čo robíme. Naše vnútro a naše presvedčenie vychádza najavo v tom, čo robíme.

Lebo niet dobrého stromu, ktorý by rodil zlé ovocie, a zase niet planého stromu, ktorý by rodil dobré ovocie. Každý strom zaiste poznať po ovocí: lebo nezbierajú z trnia figy, ani z hložia neoberajú hrozno. Dobrý človek vynáša dobré z dobrého pokladu svojho srdca a zlý človek vynáša zlé zo zlého. Lebo z plnosti srdca hovoria jeho ústa.

(Lukáš 6:43-45)

Obrátenie znamená úplnú premenu postoja, zmýšľania a hodnôt:

A nepripodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovením mysle, aby ste vedeli rozpoznať, čo je vôľa Božia, totiž, čo je dobré, milé a dokonalé.

(Rimanom 12:2)

Pravdivá vnútorná premena sa prejavuje aj navonok, napríklad v láske a slobode od túžob. Môžu si ju všimnúť aj neveriaci a môže byť pre nich svedectvom.

Napomínam vás teda ja, väzeň v Pánovi: Žite tak, ako je hodné povolania, ktorým ste boli povolaní; vo všetkej pokore, nežnosti a trpezlivosti, znášajte sa vospolok v láske a usilujte sa zachovávať jednotu ducha vo zväzku pokoja.

(Efezským 4:1-3)

Vy ste svetlo sveta. Mesto, ktoré leží na vrchu, nemôže byť skryté. Ani sviecu nezažihajú a nestavajú pod nádobu, ale na svietnik, a svieti všetkým v dome. Tak svieť vaše svetlo pred ľuďmi, aby videli dobré skutky a velebili vášho Otca, ktorý je v nebesiach.

(Matúš 5:14-16)

Aké by bolo toto svetlo pre ľudí žijúcich bez Boha, keby naše kresťanstvo nebolo viditeľné na našich skutkoch? Aj Peter píše o zjavnom rozdiel medzi životom pred a po obrátení, kvôli čomu kresťania niekedy zažili hanobenie a príkorie.

...aby — dokiaľ je ešte v tele — nežil viac podľa ľudských žiadostí, ale podľa vôle Božej. Veď prešlo dosť času, v ktorom ste žili podľa vôle pohanov, chodiac v neviazanosti, naruživosti, pijanstve, hodovaní, opilstve a nedovolenej modloslužbe. Zaráža ich, že sa

nerútite s nimi do toho istého prúdu rozpustilosti, a rúhajú sa.
(1. Petrov list 4:2-4)

Lutherove slová o tom, že kresťan má byť posúdený podľa viery, môžeme porovnať s myšlienkami, ktoré napísal Jakub vo svojom liste:

Čo je platné, bratia moji, keď niekto povie, že má vieru, ale nemá skutky? Či ho (takáto) viera môže spasíť?
(Jakubov list 2:14)

Tak aj viera, ak nemá skutkov, je sama osebe mŕtva.
(Jakubov list 2:17)

Jakub nezastáva iné učenie ako Pavol. Neučí, že človek môže byť spasený skrze dobré skutky. Skutky sú ovocím živej viery a sú jej prirodzeným dôsledkom. Tak o tom píše aj Pavol napríklad v liste Efezským 2:8-10:

Lebo milosťou ste spasení skrze vieru. A to nie sami zo seba; je to dar Boží; nie zo skutkov, aby sa nikto nechválil. Veď sme Jeho dielo, stvorení v Kristovi Ježišovi na dobré skutky, v ktorých nás Boh už prv uspôsobil chodiť.

⚓ 4 Martin Luther odmietal niektoré časti Biblie

V Predhovore k Listu Židom píše:

...Okrem toho má tento list problematické miesto. V šiestej (verše 4nn) a desiatej (verše 26nn) kapitole popiera, že hriešnici po krste mohli ešte robiť pokánie. V dvanástej kapitole (verš 17) hovorí: Ezau hľadal pokánie a predsa ho nenašiel. Toto stojí v protiklade k všetkým evanjeliám a Pavlovým listom. Aj keby sa to dalo vysvetliť, predsa tie slová znejú tak jasne, že neviem, či by vysvetlenie bolo dostatočné. Mne sa zdá, že je to list, ktorý je zložený z mnohých častí, a nerozoberá ten istý problém v riadnej postupnosti. I keď je pôvod tohto listu neistý, predsa je to výborný poučný list, ktorý majstrovsky hovorí o Kristovom kňazstve a odôvodňuje ho Písmom. Skvele vykladá Starú zmluvu. Z toho vyplýva, že tento list pochádza od učeného muža, ktorý bol žiakom apoštolov, mnoho sa od nich naučil a bol veľmi zbehlý v Písme. Aj keď nepredkladá základ viery, ako to vidíme v kapitole 6 a 1, kde hovorí, čo je úlohou apoštolov, tak predsa za základ stavia prvotriedne zlato, striebro a drahokamy (ako hovorí Pavel v 1K 3, 12). Preto nám nemá prekážať, keď je do textu primiešaného i trochu dreva, slamy alebo sena. Máme toto vynikajúce učenie prijať so všetkou úctou. Ale nemôžeme klásť tento list na úroveň ostatných apoštolských listov...[8]

Luther V Predhovore k Listu apoštola Jakuba píše:

Napriek tomu, že v minulosti bol tento Jakubov list odmietnutý, ja ho predsa len chválím a považujem za dobrý, najmä preto, že nezvestuje žiadne ľudské učenie, ale skôr horlivo vstúpuje Boží zákon. Bez toho, že by som chcel tým niekomu škodiť, poviem predsa len svoj názor, že tento list nepovažujem za apoštolský list. Moje dôvody sú nasledovné.

V Po prvé, ospravedlnenie pripisuje skutkom. To protirečí Pavlovi a ostatným Písmam. Hovorí (2, 21): Abrahám bol ospravedlnený na základe svojich skutkov, pretože obetoval svojho syna. Pavel však učí (R 4, 2nn), že Abrahám bol ospravedlnený nie zo skutkov, ale jedine skrze vieru. Dokazuje to Prvá kniha Mojžišova, kde mu je spravodlivosť pripísaná skôr, než obetoval svojho syna (1M 22). Dalo by sa tomuto listu pomôcť a hľadať vysvetlenie pre toto ospravedlnenie zo skutkov. Predsa sa ho ale nemôžeme zastávať, keď v druhej kapitole (verše 21nn) vzťahuje výrok 1M 15, 6 na skutky (kde sa predsa hovorí o Abrahámovej viere a nie o skutkoch, ako i Pavel uvádza v R 4, 3). Z tohto nedostatku prichádzame k záveru, že tento list nepochádza od apoštola.

Po druhé, tento list chce učiť kresťanov. Napriek dlhému poučovaniu sa ale ani raz nezmieňuje o utrpení, vzkriesení a Duchu Kristovom. Hoci Krista spomína niekoľkokrát, nič však o ňom neučí. Hovorí o všeobecnej viere v Boha. Pravým úradom apoštola je predsa kázať Kristovo utrpenie a vzkriesenie, Jeho úrad, aby utvrdzoval vieru, ako Kristus sám hovorí v J 15, 27: „Vy budete o mne svedčiť.“ V tomto sa zhodujú všetky pravé knihy. Všetky kážu zvestovať Krista (Christum treiben), to je tiež prvým skúšobným kameňom pri posudzovaní všetkých kníh, či zvestujú Krista, alebo nie. Celé Písmo poukazuje totiž na Krista (R 3, 21n) a Pavel ani nechce nič iné vedieť (1K 2, 2). Čo neučí o Kristovi, to nie je apoštolské, aj keby to učil Peter alebo Pavel. Na druhej strane, čo káže o Kristovi, to je apoštolské, aj keby to robil Judáš, Annáš, Pilát alebo Herodes.

Ale tento Jakub nič iné nerobí, ako to, že núti k zákonu a k jeho skutkom. Pritom bez poriadku hádže jedno cez druhé, takže sa mi zdá, akoby to bol nejaký dobrý, poctivý muž, ktorý zhrnul niektoré výroky apoštolských žiakov a položil ich na papier. Je možné, že tento list bol napísaný niekým iným na základe akejsi kázne. Zákon nazýva (1, 25) „zákonom slobody“, kým Pavel ho nazýva zákonom otroctva, hnevu, smrti a hriechu (G 3, 13; R 4, 15 a 8, 2).

Okrem toho uvádza výroky z 1 Pt 4, 8: „Láska prikrýva množstvo hriechov“ (5, 20); ďalej 1Pt 5, 6: „Pokorte sa teda pod mocnú ruku Božiu“ (4, 10); ďalej výrok Pavlov G 5, 17: „Lebo Duch žiada proti nenávisti“ (4, 5). Jakub bol sťatý Herodesom pomerne skoro pred Petrom (Sk 12, 2), no list vzbudzuje dojem, akoby [pisateľ] žil ešte dlho po Petrovi a Pavlovi.

Inými slovami, chcel brániť spoliehaniu sa na vieru bez skutkov, no duchom, rozumom a slovami nebol vo veci dosť zbehlý a delí Písmo. Tým sa stavia proti Pavlovi a celému Písmu. To, čo apoštol podal ako povzbudzovanie k láske, to chce [pisateľ] vykonať cez učenie zákona. Preto ho v mojej Biblii nechcem mať pri počte pravých hlavných kníh. Nechcem ale nikomu brániť, aby ho zaradil a vyzdvihoval, ako sa mu páči, pretože sa v ňom nachádza aj veľa dobrých výrokov. [9]

Bolo by nad rámec nášho článku venovať sa všetkým detailom tohto citátu. Preto len myšlienka k jednému zásadnému bodu: Luther neberie do úvahy, že Jakub a Pavol používajú pojem „skutky“ rôzne. Pavol odmieta skutky zákona a Jakubovi zas ide o skutky lásky, bez ktorých je viera „mŕtva“.

Predhovor k Zjaveniu Jána

Pri tejto knihe Zjavení Jána ponechávam každého vo svojom vlastnom názore. Nikoho nechcem viazať na svoje myšlienky alebo úsudky. Hovorím, čo ja cítim. Pre mňa má táto kniha viacero nedostatkov, a preto ju nepovažujem ani za apoštolskú, ani za prorockú knihu. Hlavne treba namietajú, že apoštol nehovorí prostredníctvom videní, ale kážu jasnými a jednoduchými slovami, tak ako to robili Pavel, Peter a Kristus v evanjeliu. Apoštolský úrad musí hovoriť o Kristovi jasne a bez obrazov, teda bez videní.

Aj v celej Starej zmluve, nehovoriac o Novej zmluve, sa nevyskytuje prorok, ktorý by sa tak výlučne zaoberal videniami a obrazmi ako autor „Zjavenia“. Preto hodnotím túto knihu skoro ako Štvrtú knihu Ezdrášovu. A vôbec si nemyslím, že je písaná Duchom Svätým.

Okrem toho sa mi zdá, že prekračuje únosnú mieru. V kapitole 22, 19 hovorí o svojej vlastnej knihe príliš vážne. Dokonca o nej hovorí viac, ako to robí ktorákoľvek iná zo svätých kníh, na ktorých naozaj záleží. Používa vo väčšej miere rozkaz a hrozbu, hovorí, že kto by niečo z toho odobral, tomu i Boh odoberie atď. A naopak, spasení budú tí, ktorí dodržiavajú to, čo je napísané v tejto knihe, i keď nikto presne nevie, čo to je. Tým menej to potom môžu zachovávať. Je to v podstate rovnaké, ako keby by sme ju nemali. Máme viac vzácnejších kníh, ktoré treba zachovávať.

Mnohí otcovia túto knihu pôvodne zavrhlí. Hoci ju Hieronym uvádza vznešenými slovami a hovorí, že je vyvýšená nad všetku chválu a je v nej toľko tajomstiev, koľko slov, aj tak z toho nemôže nič dokázať. Hieronym beztak preháňa s chválou aj na iných miestach.

Koniec koncov, nech si každý myslí o tejto knihe podľa vnuknutia svojho ducha. Môj duch sa nemôže zhodnúť s touto knihou. To, že Kristus sa v nej ani nevyučuje, ani nespoznáva, je pre mňa dostatočným dôvodom, aby som ju príliš vysoko nehodnotil. Ved' apoštol musí konať predovšetkým podľa slov Krista, ako sa píše v Sk 1, 8: „Budete mi svedkami.“ Preto zostanem pri knihách, ktoré mi predkladajú Krista jasne a čisto. ((Luther, Martin. Predhovor k Zjaveniu Jána. Predhovory k Biblii. Prvé vydanie. Liptovský Mikuláš: Tranoscius a.s., 2020, s. 124–125. ISBN 978–80–7140–571–9))

Menej kritické hodnotenie Luther napísal v neskoršej verzii predhovoru k Zjaveniu Jána z roku 1530.

Každopádne sa vynára otázka, ako je možné, že tak významná náboženská autorita, akou bol Luther, nepovažovala vyššie spomenuté knihy Nového zákona za inšpirované Bohom (porovnaj Ján 7:16–17).

✚ 5 Martin Luther nabádal kniežatá k brutálnostiam proti sedliakom

Vo svojom spise *Proti lúpežným a vraždiacim rotám sedliakov* (Wider die räuberischen und mörderischen Rotten der Bauern) Luther píše:

Preto nech každý pamätá, že nie je nič jedovatejšieho, škodlivejšieho a diabolскеjšieho než burič, kto môže, nech bije, hrdúsi a bodá tajne alebo verejne, keďže odbojným človekom je to tak, ako keď človek musí zabiť zúrivého psa. Ak ho nezabiješ, zahubí on teba a celú zem s tebou. [10]

Napokon existuje ešte jeden dôvod, ktorý by mal vrchnosťou pohnúť. Sedliaci nemajú dosť na tom, že patria diablove, ale nútia a popudzujú mnohých zbožných ľudí proti ich vôli k tomu, aby sa pripojili k ich diabolskému spolku a stali sa súčasťou všetkej ich zloby a zatratenia. Lebo kto schvaľuje to, čo títo robia, mieri k diablove spolu s nimi a je vinný všetkých zločinov, ktoré páchajú, aj keby tak musel konať preto, že je slabý vo viere a že im neodporuje. Zbožný kresťan by mal radšej stokrát strpieť smrť než o piad' ustúpiť veci sedliakov. Ó, ako mnoho mučeníkov môže teraz povstať vďaka krvižiznivým sedliakom a vrahoprorokom! S takými nešťastníkmi, ktorých sedliaci lapili, by mala mať vrchnosť zmilovanie. A ak nemajú iný dôvod siahať proti sedliakom po meči a nasadzovať v boli s nimi svoje vlastné životy a majetok, je s dobrým svedomím pre taký postup dostatočným, ba viac než dostatočným dôvodom to, že takto vyslobodia a pomôžu dušiam, ktorým sedliaci vnútili svoj diabolský spolok a ktoré s nimi bez vlastnej vôle tak strašne hrešia a musia byť zatratené. Pretože tieto duše sú vskutku v očistci, áno v putách pekelných a diabolských.

Preto, vzácni páni, na tomto mieste oslobodzujte, zachraňujte, pomáhajte! Majte nad tými chudákmi zľutovanie! Bodaj, bi a škrť každý kto môžeš. Ak by si pritom prišiel o život, si blažený! Šťastnejšej smrti nemôžeš nikde dosiahnuť, lebo zomrieš v poslušnosti Božiemu slovu a príkazu (Rimanom 13) a v službe

lásky, pri záchrane svojho blížneho z pút pekelných a diabolských. [11]

✚ 6 Martin Luther mal neľudský postoj voči židom

Vo svojom pamflete *O židoch a ich lžiach* (Von den Juden und ihre Lügen) napísal [12] :

„Ich dych páchne (pozn.: dychtí) po pohanskom zlate a striebre, pretože žiaden národ pod slnkom nebol lakomejší, keďže oni sú, boli a naďalej budú Židmi, ako to vidno na ich prekliatej úžere.“

„Veru, držia nás, kresťanov, v zajatí v našej vlastnej zemi, nechávajú nás pracovať v pote tváre, získavať peniaze a majetok, zatiaľ čo oni sedia za pecou, leňošia, žijú v prepychu, pečú hrušky, žerú, chlastajú, žijú si ako v bavlnke z nášho nahospodáreného majetku, lapili nás a naše statky na tú svoju prekliatu úžeru... Sú teda našimi pánmi a my ich drábi.“

„Preto sú v dejinách často obviňovaní, že otravovali studne, kradli a prebodávali deti ako v Tridentu, vo Weissensse atď. Oni to, pravda, popierajú. Ale nech už tomu je tak, či onak, viem, že im nechýba dostatok vôle k tomu, aby k takým činom mohli prísť, či už tajne alebo zjavne.“

A keď uvidíš či počuješ poučovanie nejakého Žida, potom nemysli na nič iného, než že počuješ jedovatého hada, ktorý i svojim vzhľadom ľudí otravuje a zabíja.“

„A preto keď uvidíš pravého Žida, môžeš si s dobrým svedomím zbiť kríž a s istotou povedať: Práve prichádza stelesnený diabol.“

„Po prvé: ich synagógy a školy budú zapálené a čo nezhorí, bude zasypané zemou a rozptýlené, aby nikto nikdy už nevidel ani kameň, ani popol. Toto urobme nášmu Pánovi a kresťanstvu ku cti, aby Boh videl, že sme kresťanmi.“

Po druhé: rovnakým spôsobom budú rozborené a zničené ich domy, pretože v nich robia to isté, čo vo svojich školách. Pre to budú nahnaní pod jednu strechu alebo do jednej stajne ako cigáni, aby vedeli, že nie sú pánmi v našej zemi...

Po tretie: budú im odobrané ich modlitebné knižky a talmudy, z ktorých sa učia to modlárstvo, lži, zlorečenie a rúhania.

Po štvrté: ich rabínom bude zakázané pod stratou hrdla naďalej šíriť ich učenie...

Po piate: Židom bude úplne zrušená ochrana na cestách a zakázané ich používanie.

Po šieste: bude im zakázaná úžera, zabavená všetka hotovosť a cennosti zo striebra a zlata, ktoré budú uložené bokom a uschované...

Po siedme: mladým a silným Židom a Židovkám sa dajú do rúk cepy, sekery, krompáče, rýle, praslice a vretená, aby si v pote tváre zarábali na chlieb..."

Pokiaľ sa Židia v spoločnosti neuspokojia s týmto údelom neslobodných roľníkov, čo je možné predpokladať, potom budú musieť byť podľa vzoru Španielska a Francúzska vyhnaní zo zeme.“

Týchto sedem návrhov Martina Luthera adresovaných svetskej vrchnosti, sa podľa nemeckého historika Klausa Deppermanna do značnej miery prekrýva s pokynmi, ktoré vydal Joseph Goebbels (ríšsky minister pre ľudovú osvetu a propagandu, blízky spolupracovník Adolfa Hitlera) v novembri roku 1938 k priebehu „Krištáľovej noci“ (tá prebehla v deň výročia narodenia Martina Luthera).

Klaus Deppermann ďalej uvádza, že rozdiel medzi Lutherovou nenávisťou k Židom a moderným

antisemitizmom nie je veľký, aj keď Luther nevyzýval k vyvražďovaniu Židov, ale k ich dôslednému potlačovaniu, popr. k vyhánaniu. V možných praktických dôsledkoch sú Lutherove teologické heslá o zavrnutí židovského národa bez možnosti jeho záchranu a podobné biologicky (rasovo) podloženému antisemitizmu. V oboch prípadoch bol tento národ odsúdený ku skaze.

⚓ 7 Záver

V tomto článku sme sa pokúsili sprostredkovať pohľad na niektoré opomínané stránky Martina Luthera, aj keď vybrané citáty neposkytujú vyčerpávajúci ani detailný opis jeho učenia. Hoci počas svojho života napísal rôzne pravdivé myšlienky a odvážne bojoval za niektoré správne veci, v jeho spisoch čítame aj také výroky, ktoré sú šokujúce a nebiblické. Preto, aj keď niekto hovorí niečo správne, musíme zostať bdeli a pripravení skúmať jeho život a učenie v širšom zábere. Len to nás môže ochrániť pred zvodom falošného vplyvu.

Či z prameňa tým istým otvorom vyviera sladká a horká voda? Či figovník, bratia moji, môže rodiť olivy, alebo vinič figy? Ani slaný (prameň) nevydáva sladkú vodu.

(Jakubov list 3:11-12)

Ktokoľvek zachádza ďalej a nezostáva v učení Kristovom, nemá Boha; kto zostáva v učení, ten má aj Otca aj Syna. Ak niekto prichádza k vám a neprináša toto učenie, neprijmite ho do domu, ani ho nepozdravujte; lebo kto ho pozdravuje, podieľa sa na jeho zlých skutkoch.

(2. Jánov list 9-11)

Všetko skúmajte, dobrého sa držte! Všetkého zlého sa vystríhajte! A sám Boh pokoja nech vás skrz-naskrz posväti a pri príchode nášho Pána Ježiša Krista nech zachová vášho neporušeného ducha, dušu a telo bez úhony.

(1. list Tesalonickým 5:21-23a)

Všetky biblické citáty sú prevzaté z Evanjelického prekladu ECAV:

Biblia: Písmo Sväté Starej a Nove Zmluvy. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1999.

Pokiaľ máte myšlienky alebo otázky k tomuto textu, budeme radi, keď nám napíšete.

Vaša e-mailová adresa

Vaša správa

Odosla?

Poznámky:

1. Luther, Martin. „O zotročené vŭli“. Z latinského originálu De servo arbitrio – Vom unfreien Willen přeložila Ivana Kultová. Vydání první. Žandov: Poutníkova četba, 2019, s. 163. ISBN 978-80-87606-31-5. „De servo arbitrio – Vom unfreien Willen, 1525: Luther Deutsch, Bd 3, S. 287, vgl. Weimarer Ausgabe 18,718“ V texte je vlastný preklad z češtiny: „Přiznáme-li mu tedy předvídavost a všemohoucnost, je přirozeně nesporným důsledkem, že jsme se nestvořili a nežijeme ani nic neděláme sami od sebe, nýbrž prostřednictvím jeho všemohoucnosti. Když tedy dříve předzvěděl, že budeme takoví, a nyní nás takovými činí, hýbe námi a řídí nás, je prosím možno vymýšlet si něco takového, co by v nás bylo svobodné a dělo by se pořad a pořad jinak, než jak to předzvěděl nebo nyní koná? Boží předzvědění a všemohoucnost jsou tedy diametrálně odlišné od naší svobodné vůle. Bud' se Bůh zmýlí ve svém předvídání a pobloudí i v konání (což je nemožné), nebo my budeme konat a staneme se předmětem konání v souladu s jeho předzvěděním a činností. Boží všemohoucností však nenazývám onu moc, která nedělá mnoho věcí, které dělat může, nýbrž činnou sílu, která mocně koná všechno ve všech, neboť tímto způsobem Písmo nazývá Boha všemohoucím. Tato Boží všemohoucnost a předzvědění naprosto ruší, pravím, učení o svobodné vůli.
2. Luther, Martin. *O zotročené vŭli*. Z latinského originálu De servo arbitrio – Vom unfreien Willen přeložila Ivana Kultová. Vydání první. Žandov: Poutníkova četba, 2019, s. 57. ISBN 978-80-87606-31-5. (De servo arbitrio – Vom unfreien Willen, 1525 Luther Deutsch, Erg. Bd. Lutherlexikon, S. 390f, vgl. Weimarer Ausgabe 18,635,1722) V texte je vlastný preklad z češtiny: *Lidská vůle se tudíž nachází uprostřed (mezi Bohem a satanem) jako tažný dobytek; nasedne-li na ni Bůh, chce a kráčí tam, kam chce on, jak se praví v Žalmu (73.22n): „Jak dobytče jsem před tebou býval. Já však chci být ustavičně s tebou.“ Sedne-li na ni satan, chce a kráčí, kam chce on, a nerozhoduje o tom, ke kterému z obou jezdců poběží a kterého vyhledá; nýbrž Jezdci sami bojují o to, kdo vŭli opanuje a bude vlastnit.*
3. Týmto vyjadrením nechceme povedať, že Lutherovo myslenie bolo dualistické alebo že by v zásade videl Boha a satana na rovnakej úrovni. Reagujeme na tento konkrétny citát, v ktorom sa Luther znížil do pozície, ktorá by inak jeho zmýšľaniu nezodpovedala.
4. Luther, Martin. *O zotročené vŭli*. Z latinského originálu De servo arbitrio – Vom unfreien Willen přeložila Ivana Kultová. Vydání první. Žandov: Poutníkova četba, 2019, s. 60. ISBN 978-80-87606-31-5. (De servo arbitrio – Vom unfreien Willen, 1525: Luther Deutsch, Erg.Bd. Lutherlexikon, S. 390, vgl. Weimarer Ausgabe 18,638,4-11) V texte je vlastný preklad z češtiny: *Jestliže se tedy onomu sousloví (svobodná vůle) nechceme úplně vyhnout, což by bylo nejbezpečnější a nejbohabojnější, alespoň v dobré víře vyučujme jeho užívání v tom smyslu, že člověku ponecháme svobodnou vůli nikoli vůči věcem, které ho přesahují, nýbrž pouze v tom, co je mu podrobno; tak bude vědět, že mu v oblasti jeho schopností a majetku přísluší právo těchto věcí na základě svobodného rozhodnutí užívat, nakládat s nimi nebo se jich zřici, ovšem s tím, že i to řídí svobodná vůle jediného Boha směrem, jakým on uzná za vhodné. Ve vztahu k Bohu, v záležitostech týkajících se bud' spásy, nebo zatracení, člověk ovšem svobodnou vůli nemá, nýbrž je zajatcem, poddaným a otrokem bud' vŭle Boží, nebo vŭle satanovy.*
5. Luther, Martin. *O zotročené vŭli*. Z latinského originálu De servo arbitrio – Vom unfreien Willen přeložila Ivana Kultová. Vydání první. Žandov: Poutníkova četba, 2019. s. 260 ISBN 978-80-87606-31-5. (De servo arbitrio – Vom unfreien Willen, 1525: Luther Deutsch, Bd 3, S. 326 f., vgl. Weimarer Ausgabe 18,783) V texte je vlastný preklad z češtiny: *Co se týče mě samého vyznávám: I kdyby se to nějak mohlo stát, nechtěl bych, aby mi byla dána svobodná vůle nebo aby bylo něco ponecháno v mých rukách, a tak tím mohl usilovat o spásu.*
6. Weihnachtspostille 1522: Luther Deutsch, Erg. Bd. Lutherlexikon, S. 57 f., vgl. Weimarer Ausgabe 1011,137,18-138,5 Citovaná část je vlastným prekladom z pôvodného nemeckého textu: *Ein christlich Wesen besteht nicht im äußerlichem Wandel; es wandelt auch den Menschen nicht nach dem äußerlichen Stande, sondern nach dem innerlichen, d. h., es gibt ein andres Herz, einen andren Mut, Willen und Sinn, welcher dieselben Werke tut, die ein anderer ohne solchen Mut und Willen tut. Denn ein Christ weiß, dass es ganz am Glauben liegt. Darum gehet, stehet, isset, trinket, kleidet, wirkt und wandelt er wie sonst ein gemeiner Mann in seinem Stande, dass man nicht seines Christentums gewahr wird, wie Christus Luk. 17,20f saget: „Das Reich Gottes kommt nicht mit äußerlichen Gebärden; man wird auch nicht sagen: Siehe hier! oder: da ist es! Denn sehet, das Reich Gottes ist inwendig in euch“* K uvedenému biblickému miestu poznamenávame, že moderný Evanjelický preklad Lk 17:20 prekladá: „*Ved' kráľovstvo Božie je medzi vami!*“ Ježiš tu nehovoril o Božom pôsobení, ktoré zostane navonok skryté, ale o tom, že skrze neho je Božie kráľovstvo prítomné medzi

- ľuďmi. Ježiš tieto slová hovoril svojim nepriateľom – farizejom, nie učeníkom. Preto tu nemôže byť reč o „neviditeľnom“ kresťanstve.
7. KRIŽAN, Miloslav. *Domová postila Dra Martina Luthera, vydaná v Norimbergu r. 1544. Kázne z textov evanjelických na všetky nedele a sviatky v roku*. Myjava: Daniel Pažický, 1920, s. 650.
 8. Luther, Martin. Predhovor k Listu Židom. *Predhovory k Biblii*. Prvé vydanie. Liptovský Mikuláš: Tranoscius a.s., 2020, s. 118–119. ISBN 978-80-7140-571-9
 9. Luther, Martin. Predhovor k Listu apoštola Jakuba. *Predhovory k Biblii*. Prvé vydanie. Liptovský Mikuláš: Tranoscius a.s., 2020, s. 120–121. ISBN 978-80-7140-571-9
 10. Luther, Martin a Žemla, Martin, ed. *Proti loupeživým a vražedným rotám sedláků. Martin Luther: výbor z díla*. Vydání první. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 293. ISBN 978-80-7429-909-4. Uvedená časť je vlastným prekladom citátu z češtiny: *Proto ať každý pamatuje, že není nic jedovatějšího, škodlivějšího a ďábelstějšího než buřič, a kdo může, nechť bije, rdousí a bodá tajně nebo veřejně, jelikož s odbojným člověkem je tomu tak, jako když člověk musí zabít zuřivého psa. Nezabiješ-li jej, zahubí on tebe a celou zemi s tebou*. Pôvodný nemecký text bol publikovaný v: *Wider die räuberischen und mörderischen Rotten der Bauern, 1525: Luther Deutsch, Bd. 7, S. 192; vgl. Weimarer Ausgabe 18,358*.
 11. Luther, Martin a Žemla, Martin, ed. *Proti loupeživým a vražedným rotám sedláků*. In: *Martin Luther: výbor z díla*. Vydání první. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 296–297. ISBN 978-80-7429-909-4. Citovaná časť je vlastným prekladom z češtiny: *Konečně existuje ještě jeden důvod, který by měl vrchností pohnout. Sedláci nemají dost na tom, že patří ďáblu, ale nutí a ponoukají mnohé zbožné lidi proti jejich vůli k tomu, aby se připojili k jejich ďábelskému spolku a stali se součástí veškeré jejich zloby a zatracení. Neboť kdo schvaluje to, co tito činí, míří k ďáblu spolu s nimi a je vinen všemi zločiny, které páchají, byť by tak musel činit proto, že je slabý ve víře a že jim neodporuje. Zbožný křesťan by měl raději stokrát strpět smrt než o píd' ustoupit věci sedláků. Ó, jak mnoho mučedníků může nyní povstat díly krvežíznivým sedlákům a vrahoprorokům! S takovými nešťastníky, které sedláci lapili, by měla mít vrchnost smilování. A nemají-li jiný důvod sahat proti sedlákům po meči a nasazovat v boji s nimi své vlastní životy a majetek, je s dobrým svědomím pro takový postup dostatečným, ba víc než dostatečným důvodem to, že takto vysvobodí a pomohou duším, kterým sedláci vnutili svůj ďábelský spolek a které s nimi bez vlastní vůle tak strašně hřeší a musí být zatraceny. Neboť tyto duše jsou vskutku v očistci, ano v poutech pekelných a ďábelských. Proto, drazí páni, na tomto místě osvobozujte, zachraňujte, pomáhejte! Mějte nad těmi chudáky smilování! Bodej, bij a škrť každý, kdo můžeš. Přijdeš-li při tom o život, blaze tobě! Blaženější smrti nemůžeš nikde dosáhnout, neboť zemřeš v poslušnosti Božího slova a příkazu (Římanům 13) a ve službě lásky, při záchraně svého bližního z pout pekelných a ďábelských*. Pôvodný nemecký text bol publikovaný v: *Wider die räuberischen und mörderischen Rotten der Bauern, 1525: Luther Deutsch, Bd. 7, S. 196 f.; vgl. Weimarer Ausgabe 18,361*.
 12. Deppermann, Klaus. Nenávistné a priateľské vzťahy vůči Židům v raném protestantismu. In: Martin, Bernd, ed. *Židovská menšina v dějinách*. Olomouc: Votobia, s. 102–121. ISBN 80-7198-311-X. Citovaná časť je vlastným prekladom z češtiny: *„Jejich dech páchne po pohanském zlatě a stříbře, neboť žádný národ pod sluncem nebyl hamižnější, jelikož oni jsou, byli a nadále zůstanou Židy, jak je vidět na jejich proklaté lichvě.“ „Arci, drží nás, křesťany, v zajetí v naší vlastní zemi, nechávají nás pracovat v potu tváře, získávat peníze a majetek, zatímco oni sedí za pecí, lenoší, žijí v přepychu, pečou hrušky, žerou, chlastají, žijí si jako v bavlnce z našeho nahospodařeného jmění, lapili nás a naše statky na tu svou proklatou lichvu (úžeru)... Jsou tedy našimi pány a my jejich pohůnky...“ , „Proto jsou v dějinách často obviňováni, že otravovali studny, kradli a probodávali děti jako v Tridentu, ve Weissensee atd. Oni to ovšem popírají. Ale ať už tomu tak je či nikoli, vím, že jim nechybí dostatek vůle k tomu, aby s takovým činem mohli přijít, ať už tajně nebo zjevně.“ „A když uvidíš či uslyšíš poučování nějakého Žida, pak nemysli na nic jiného, než že slyšíš jedovatého baziliška, který i svým vzhledem lidi otravuje a zabíjí...“ , „A proto uvidíš-li pravého Žida, můžeš si s dobrým svědomím sbít kříž a s jistotou říci: Právě přichází ztělesněný ďábel.“ „Za prvé: jejich synagogy a školy budou zapáleny a co neshoří, bude zasypáno zemí a rozptýleno, aby nikdo nikdy už neviděl ani kámen ani popel. Toto učiňme našemu Pánu a křesťanstvu ke cti, aby Bůh viděl, že jsme křesťané. Za druhé: stejným způsobem budou rozbořeny a zničeny jejich domy, neboť v nich dělají totéž, co ve svých školách. Za to budou nahnáni pod jednu střechu nebo do jedné stáje jako cikáni, aby věděli, že nejsou pány v naší zemi... Za třetí: budou jim odebrány jejich modlitební knížky a talmudy, z nichž se učí to modlářství, lži, zlořečení a rouhání. Za čtvrté: jejich rabínům bude zakázáno pod ztrátou hrdla nadále šířit jejich učení... Za páté: Židům bude zcela zrušena ochrana na silnicích a zakázáno jejich používání.*

Za šesté: bude jim zakázána lichva, vzata veškerá hotovost a cennosti ze stříbra a zlata, které budou dány stranou a uschovány...Za sedmé: mladým a silným Židům a Židovkám budou dány do rukou ty cepy, sekery, krumpáče, rýče, přeslice a vřetena, aby si v potu tváře vydělávali na chleba..." Pokud se Židé ve společnosti nespokojí s tímto údělem héliótů, což lze předpokládat, pak budou muset být po vzoru Španělska a Francie vyhnáni ze země:" K. Depperman v knihe cituje preložené časti z nemeckej knihy [O židoch a ich lžiach]: Luther, Martin. Von den Juden und ihren Lügen 1543: Schriften wider Juden und Türken. S. 206 f.; vgl. Weimarer Ausgabe 53, s. 446-447, 482n, 521, 542.

© 2022 www.krestania.info - Všetky práva vyhradené.

Uvedené biblické pasáže sú prevzaté z prekladov: Preklad prof. Jozefa Roháčka © 1936 - 1969, Evanjelický preklad © 1995 – podľa prekladu redakčnej komisie Slovenskej evanjelickej cirkvi a.v. v SR a Katolícky preklad © 1968 Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, Rím, b. t. 1968.

Články zverejnené na týchto webových stránkach alebo ich časti môžu byť použité v nezmenenej forme pre súkromné účely. Publikovanie alebo použitie týchto dokumentov v akejkoľvek inej forme alebo pre akýkoľvek iný účel podlieha nášmu súhlasu.

Webová stránka môže obsahovať odkazy na internetové stránky tretej strany. Ich zverejnenie neznamená, že ich obsah schvaľujeme, prijímame alebo s ním súhlasíme.